

UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I.” DIN CLUJ
FACULTATEA DE MEDICINĂ

Decan: Prof. Dr. D. MICHAÏL.

Profesori:

Clinica stomatologică	D-l. Prof. Dr.	<i>Aleman I.</i>
Bacteriologie	” ”	<i>Baroni V.</i>
Fiziologia umană	” ”	<i>Benetato G.</i>
Istoria medicinei	” ”	<i>Bologa V.</i>
Patologia generală și experimentală	” ”	<i>Botez A. M.</i>
Clinica oto-rino-laringologică	” ”	<i>Buzoianu Gh.</i>
Istologia și embriologia umană	” ”	<i>Drăgoiu I.</i>
Semiologie medicală	” ”	<i>Goia I.</i>
Clinica ginecologică și obstetricală	” ”	<i>Grigoriu Gr.</i>
Clinica medicală	” ”	<i>Hațieganu I.</i>
Medicina legală	” ”	<i>Kernbach M.</i>
Chimia biologică	” ”	<i>Manta I.</i>
Clinica oftalmologică	” ”	<i>Michail D.</i>
Clinica neurologică	” ”	<i>Minea I.</i>
Igiena și igiena socială	” ”	<i>Moldovan I.</i>
Radiologia medicală	” ”	<i>Negru D.</i>
Anatomia descriptivă și topografică	” ”	<i>Papilian V.</i>
Clinica chirurgicală }	” ”	<i>Pop A.</i>
Medicina operatoare }	” ”	
Clinica infantilă	” ”	<i>Popovici Gh.</i>
Farmacologia și farmacognozia (supl.)	” ”	<i>Popovici Gh.</i>
Balneologia	” ”	<i>Sturza M.</i>
Clinica dermato-venerică	” ”	<i>Tătaru C.</i>
Clinica urologică	” ”	<i>Țeposu E.</i>
Clinica psihiatrică	” ”	<i>Urechia C.</i>
Anatomia patologică	” ”	<i>Vasiliiu T.</i>
Biologia generală	” ”	<i>Racoviță E.</i>
Chimia medicală	” ”	<i>Secăreanu Șt.</i>
Fizica medicală	Conf. ”	<i>Bărbulescu N.</i>

JURIUL DE PROMOTIE

Președinte: D-nul Prof. Dr. *Bologa V.*

Membrii: {
                   ”   ”   ”   *Gr. Benetato.*
                   ”   ”   ”   *M. Kernbach.*
                   ”   ”   ”   *Gh. Popoviciu.*
                   ”   ”   ”   *M. Sturza.*

Supleant: Dl. Doc. Dr. *I. Gavrilă.*

INTRODUCERE.

Materialul documentar pentru istoria medicinei ardelenae, în sec. al XVIII-lea și în prima jumătate al secolului al XIX-lea, este încă destul de incomplet, e nevoie încă de multe cercetări în arhivele noastre, până ce vom fi în stare să cunoaștem toate amănunțele despre serviciul sanitar, viața medicală, epidemiile, etc., în aceasta parte a țării noastre. Lipsind aproape complet în aceea vreme o presă medicală autohtonă, o documentare datorită unor scriitori contemporani competenți este aproape imposibilă.

Izvoare contiporane destul de bogate și privitoare la istoria medicinei, găsim însă în presă periodică din aceeavreme. Este evident că aceste știri, date în multe cazuri de nespecialiști, nu sunt întotdeauna precise ci trebuiesc supuse criticei.

La Institutul de Istoria medicinei s'au lucrat mai multe teze, al căror scop a fost punerea la dispoziție pentru cercetări viitoare acestui material informativ brut, din vechea presă periodică. În șirul acestor lucrări intră și teza de față.

Am extras periodicele „Hazai Híradó“ și „Erdélyi Híradó“ cari apăreau în Cluj. M'am mărijnit la anii 1828—30, știrile le-am tradus în românește cât se poate de exact și păstrând intenționat stilul și limbajul lor arhaic.

Știri de interes medico-istoric din câteva gazete unghurești ardelenene, tipărite în anii 1823—1830.

I.

18. I. 1828. *Direcțiunea Spitalului din Târgu-Mureș, prin următoarele dă socoteală de activitatea anuală :*

În anul trecut 1827 s'au primit 182 bolnavi.

Din aceștia au murit — — — 4

Au rămas internați pentru continuarea trat. — — — 15

Eliberați vindecați — — — 163.

Împărțiți pe confesiuni :

Romano-catolici — — — — — 59

Reformați — — — — — 96

Evanghelici — — — — — 2

Greco-catolici — — — — — 19

Greco-orientali — — — — — 6

Internați și tratați gratuit — 14

Internați și tratați cu plată — 42.

(Hazai Hiradó Nr. 7.)

II.

13. I. 1829. *Conducătorii spitalului din Târgu-Mureș, dau publicității rezultatul activității din cursul anului 1828.*

Au fost primiți și tratați — 216 bolnavi.

Au murit dintre ei — — — 18

Vindecați sau ameliorați — 198

Ținuti cu reducere — — — 20

Internați gratuit — — — — 196.

Împărțiți pe confesiuni :

Romano-catolici — — — —	67 bolnavi.
Evangelici — — — —	102
Unitarieni — — — —	6
Greco-catolici — — — —	28
Greco-orientali — — — —	13.

Daniel Zeyk.

Președintele Comisiei Nozocomiale.
(Erdélyi Híradó Nr. 5.)

III.

19. I. 1830. *Conducătorii spitalului din Târgu-Mureș, publică următoarele, referitor la activitatea din anul trecut 1829 :*

Au fost internați — — — —	180 bolnavi.
Au murit — — — —	9
Convalescenți — — — —	18
Internați și tratați gratuit —	137
Internați și tratați cu reducere	43.

Pe confesiuni au fost :

Romano-catolici — — — —	57
Reformași — — — —	74.
Luterani — — — —	5
Greco-catolici — — — —	30
Greco-orientali — — — —	14.

Medic *Dr. Szolyori Iosif.*
(Erdélyi Híradó Nr. 6.)

IV.

26. X. 1830. Copie. Ad. Nr. 83512. Nos. 62/1830.
În primul semestru al anului 1830, în Spitalul de Stat din Târgu-Mureș :

Au fost internați — — — —	120 bolnavi.
Morți — — — —	7
Vindecați — — — —	99
Reținuți pentru tratament —	14

Pe confesiuni :

Romano-catolici	— — — —	42 bolnavi.
Greco-catolici	— — — —	11
Reformați	— — — —	51
Evanghelici	— — — —	1
Unitarieni	— — — —	3
Greco-orientali	— — — —	12
Tratați cu plată	— — — —	20
Tratați gratuit	— — — —	100.

(Erdélyi Híradó Nr. 34.)

V.

15. V. 1830. (Ad. Nr. 11676. Nos. 65 a. 1829.) În
Spitalul de Stat „Carolineum“ din Cluj, ridicat în 1829 :

Au fost internați: Bărbați: Femei: Total:

Bolnavi	— — — —	233	115	348
Din cari morți	— — — —	22	14	36
Vindecați	— — — —	186	89	285
Reținuți pt. tratament	— — — —	15	12	27.

Pe confesiuni :

Romano-catolici	— — — —	114	50	169
Reformați	— — — —	64	39	103
Luterani	— — — —	18	4	22
Unitarieni	— — — —	7	7	14
Greco-catolici	— — — —	22	7	29
Greco-orientali	— — — —	7	2	9
Izraeliți	— — — —	1	1	2
Tratați cu plată	— — — —	70	17	87
Tratați gratuit	— — — —	163	98	261.

(Erdélyi Híradó Nr. 39.)

VI.

9. II. 1828. *Diverse.*

În Ardeal la Chiend (Jud. Turda), o tânără vagabondă
valahă a născut o fetiță, care avea doi ochi în vârful capu-

lui, gura în frunte, nas nu avea, mâinile și picioarele erau închircite și îndoite înapoi, așa că degetele picioarelor erau înapoi și călcâiele înainte. Spatele îi era numai din oase, fără carne și fără piele, creierul era eșit prin grumaz, din care cauză acesta era țeapăn. După două-trei respirații, din ferictre a murit. Acest caz, un om brav și poet bun la dat publicității, prin versuri maghiare, valahe și latine. Versurile valahe sunt mai bune decât cele maghiare, iar cele latine le întrec pe ambele.

(Hazai Hiradó Nr. 13.)

VII.

16. II. 1828. *Cancer*. (*Krebsgeschwür, Cancer apertus*).

În parte spre salvarea mea, în parte spre consolarea canceroșilor și recomandarea serviciilor mele acestora, am fericirea de a comunica nobilului și vrednicului public, că:

După ce în anul trecut la Cluj, unei Excelențe a căruia cancer producea suferințe ca lui Iov, în 40 zile i-am produs o ameliorare vădită a boalei, însă fără rezultat asupra ranei însăși, datorită nedibăciei mele în homeopatie și din cauza altor obstacole, a trebuit să mă reîntorc cu tristețe la reședința mea, dar cu acel gând, că aici pe lângă continuarea practicei, să adun bolnavi de cancer, spre ai vindeca pe vre-o câțiva, din care îi voi găsi dela Baia la Jibău și dela Preluca la Hodod, ca să-i ajut și pe aceia și ca eu însumi învățând mai mult în aceasta direcție, să fiu servitor mai folositor decât cum am fost, față de rana Excelenței sale și față de aceia, cari ar apela la serviciile mele.

1. La Hodod (Jud. Sălaj) am găsit pe soția primarului o femeie de 40 ani, căreia pe buza superioară stângă, în jurul nasului și gurei era o rană adâncă de mărimea unui taler cu marginile tumefiate, care prezenta adeseori mâncărimi, înțepături dureroase, iar la palpare era ferbinte (*brennendes*) și sensibilă.

Aceasta rană am presărat-o cu praf de arsenic și cinobrium și ungându-o cu alifie pregătită tot din acestea, rana

s'a acoperit cu un strat de piele subțire și peste câteva zile i-am dat drumul acasă După 40 zile, a căzut crusta cu toate porțiunile cancerizate (mit allem Krebshaften) și a rămas în loc numai rana inflamată, a cărei cicatrizare din cauza absenței mele a întârziat mult, dar în Ianuarie ce s'a acoperiat am lăsat rana aproape acoperită cu piele.

2. Dela Baia Mare o fată orfană, Onisia Tibil, de 16 ani, care a primit deja de nouă ani la degetul cel mare al piciorului, din o simplă lovire, o rană care a luat cu timpul o formă canceroasă (ulcus carcinodes?). În Septembrie, la prima consultare, pielea, unghia și carnea întregului deget și deacolo în spre talpa piciorului, erau distruse adânc, periferia ranei era tumefiată și îngroșată, iar rana prezenta o secreție sanghinolentă negricioasă și foarte fetidă, prezentând mâncărimi până la văietare și care ia luat fetei somnul și dispoziția.

După proba nereușită a mai multor medicamente externe, am aplicat Oxymel aeruginis, care după câteva zile i-a luat ranei fetiditatea, i-a oprit sângerarea, a făcut să dispară caracterul invadant al ranei și a înveselit fata tristă până la disperare. Dintre mai multe medicamente externe, mai adecvat s'a arătat balsamul Locatelli. La 1 Noembrie când am lăsat-o acasă, ranei cu forma canceroasă i-au dispărut toate simptomele amintite, iar locul ei era umplut cu carne sănătoasă și acoperit cu piele nouă, atât la talpa piciorului cât și degetul.

3. La Berchiș (Jud. Turda) unei femei sărace, cu numele A. Costan, cancerul ia mistuit jumătatea capului, al cărui început e de peste 10 ani. Ea n'are de o jumătate parte bărbie, nu are o ureche, nici un ochiu și n'are nici piele în sus până aproape de vârful capului, iar în jos până la începutul gâtului, rana a invadat gura, faringele și conductul urechii.

Nici n'am îndrăznit a mă servi de alifia arsenicală și care nici nu s'ar fi putut aplica în toate depresiunile răni, atunci de ce să mă fi servit? După cunoștințele mele, mai bine de diluția cea mai concentrată a arsenicului, din care cu 30-40 picături am badijonat rana, acolo unde am ajuns

la ea, zilnic de două ori apoi și de trei ori. La fiecare aplicare dădea arsuri dureroase (și se evaporă văzând cu ochii), care au durat câteva minute cel mult un sfert de oră și apoi orice durere înceta după câteva ore. Peste 3—4 zile rana nu mai era așa fetidă, iar peste 3—4 săptămâni a început să se usuce și să se curețe acele părți ale răni care au putut fi badijionate cu aceasta tinctură.

Dar din cauza că nici ea nu putea veni la mine, nici eu neputând sta la ea, a trebuit să las aceasta femeie în desnadejdea ei, deoarece tinctura nu se putea aplica pe toată întinderea răni și nici debilitatea ei nu era potrivită unor doze mari de arsenic, care ar fi fost necesare în vindecarea răni canceroase colosale pe care o avea.

4. Dela Baia a fost îndreptată la mine o femeie văduvă, cu numele Chifor Dochia, cam de 40 ani. Aceasta avea o încredere în mine și răbdare nemărginită față de dureri, care se datora firei ei blânde și puternicei sale convingeri creștine, iar încrederea ei se datora visului fetei ei, pe care l-a avut înaintea plecării mamei sale la mine, când m'a văzut luând un fel de ierburi (Kraut), cu care am vindecat rana mamei sale, care desfigura partea anterioară a pieptului (der Brust) de 10 ani, de când s'a început în piele, la nivelul osului sternal sub forma unei pete roșii, care ustura iar după scărpinare sau înțepare sângera.

În Septembrie a anului 1827, la prima mea consultare, rana canceroasă avea o extensiune dela mamelonul stâng la baza mamelei drepte și dela depresiunea vârfului inimii, în sus până la porțiunea sternală a costei a treia și peste osul sternal. Rana avea marginile tumefiate, inflamate, iar înlăuntrul marginii ici colo cu proeminențe în formă de ciupercă. Rana e ușor sângerândă, are un miros greu, mai ales dacă se ține acoperită cu cârpe, căldura ranei și a întregii vecinătăți era arzătoare, iar înțepăturile și durerile o chinuiau permanent.

După câteva badijonați cu tinctura cea mai puternică a arsenicului, acesta i-a înlăturat fetiditatea. Numai treimea superioară a răni am îndrăznit să o presar și să o ung cu praful și alifia amintită și aceasta parte am acoperit-o cu o

piele moale. Deja în primele ore au început durerile datorite arsenicului, cari au crescut timp de 16—18 ore apoi micșorându-se, au permis somnul, odihna și alimentarea. După 8 zile, am uns o altă treime a ranei, începând dela mamela stângă iar peste câteva zile și cu restul ranei am procedat la fel. După trei săptămâni s'a desprins pansamentul superior cu alifia și cu toată porțiunea cancerizată, apoi a început să se desfacă și în celelalte două regiuni, a căror ridicare am ajutat-o cu foarfecele. Iar unde s'a mai menținut aspectul canceros, din nou am presărat sau uns cu alifie, însă grijind ca în regiunile curățate ale rănii să nu ajungă nici cea mică fărâmițură de arsenic. După o lipsă a mea, reîntorcându-mă acasă, am găsit rana, care era deja aproape curată, acoperite cu larve de muște, cari se băjbăiau ca furnicile, însă după aplicarea câtorva picături de terebentină, au dispărut după 14 ore. Curățindu-se marea rană de părțile canceroase după câteva zile am pansat-o cu Ceratum simplex, am încercat și balsamul Locatelli, dar dând reacțiuni prea intense, am pus-o deoparte și găsind cel mai bun pentru vindecare untul amestecat cu câteva picături de terebentină. La începutul lui Noemvrie am concediat-o acasă. Iar prin scrisoarea mulțumitoare din Decemvrie mi-s'a comunicat vindecarea.

Aceste feluri de răni canceroase, dacă sunt accesibile medicamentelor externe și dacă puterea de reacțiune a organismului e înfloritoare, oricâte s'ar găsi în țară, numai cu ajutoare suficiente, în câteva săptămâni toate le-aș vindeca (vivat).

E întrebarea, dacă cazurile în cari rănilor canceroase sunt inaccesibile medicamentelor externe, sunt ele vindecabile prin administrarea internă de medicamente?

Să răspund la aceasta, încă n'am experiența necesară.

Cum acționează arsenicul în vindecarea cancerului? Fără îndoială, în mod homeopatic. E specific în tratamentul cancerului și are o influență netă asupra inflamațiunii și supurației, atât a rănii cât și a jurului ei.

Aceasta acțiune la cei rezistenți față de reacțiunile arsenicului, face să dispară rana canceroasă și producțiunile

ei. Dacă nu mă înșel, odată cu căderea arsenicului și a produselor acțiunii sale, dispare și cancerul, iar în loc rămâne numai locul curat al răni inflamate, însă capabil de refacere.

Văleni (Jud. Satu-Mare), la 1 Februarie 1828.

Samuil Fazekaș

Physicul Ord. de Chioar.

(Hazai Hiradó Nr. 15).

VIII.

2. IV. 1828. *Publicațiune.* În regiunea Regimentului de grăniceri valach, anume în Schupanek, devenind vacant postul de medic de contumacie, cu renumerație de 600 fl. mon. conv. și locuință. Aceia cari vor să ocupe acest loc și sunt medici chirurghi și veterinari, sau numai doctori sau magisteri chirurgiae trebuie să-și ateste studiile, cunoștința de limbă, practica medicală și moralitatea.

Petițiunile se vor înainta la comandamentul general, cel mai târziu până la 10 Aprilie.

Sibiu la 25 Ianuarie 1828.

Direcțiunea Cancelariei militare.

(Hazai Hiradó Nr. 28.)

IX.

2. IV. 1828. *Publicațiune.*

Physicul cameral Mihai Intze din Abrud, a fost transferat la Alba-Iulia, în locul Physicului cameral Mihail Graef decedat.

(Hazai Hiradó Nr. 28.)

X.

3. V. 1828. *Austria, Viena.* În anul școlar recent expirat, la Universitatea din Viena s'au ridicat 23 la gradul de medici doctori. Dintre medicii din Ungaria sunt 5, iar din Ardeal 1 și anume: Conert Gheorghe Traugot din Bistrița.

(Hazai Hiradó Nr. 37.)

XI.

25. VI. 1828. *Publicațiune.*

Serviciul medical de pe lângă oficiul regal de sare din Ocna Dejului, devenind vacant, cu retribuție de 200 fl., „deputatum“-ul de sare și locuință, toți aceia cari ar dori să ocupe acel oficiu își pot înainta actele despre absolvirea științei medicale, despre cunoștințele limbei patriei și despre serviciile făcute până acum, cel mai târziu până la 15 Iulie, la Onor. Thesauriatul Regal.

(Hazai Hiradó Nr. 52.)

XII.

25. VI. 1828. *Publicațiune despre Baia din Chirău* (Jud. Someș).

Aceasta a adevărata Bethesda, din care acela, care târându-se întră în ea, după experiență reiese complet sănătos. Este situată la marginea hotarului Gherlei, în partea de Sud a județului Someș. Pe drumul de țară ce s'a făcut acolo, trecătorii au observat niște izvoare în care spălându-și picioarele slăbite și umflăte, s'au ameliorat văzând cu ochii, iar cei cari din cauza junghiurilor din membre umblau pe bâte s'au refăcut complet. Cu privire la acesta aș putea arăta exemple nenumărate. Bunul renume al acestei ape, trecând din gură în gură, autoritățile din județ, în adunările lor generale din 1824, au adus în discuție acest dar al naturei și au recomandat celor mai mari, cari au binevoit să dea dispoziție, în urmă căreia s'au și săpat niște bazine izvoarelor și s'au făcut drumuri, cari să conducă la ele. Dar din cauza mlaștinilor și a revărsării Someșului mic, drumurile erau nepracticabile, până când proprietarul actual al băilor, între anii 1824—1826 a canalizat apa și mlaștinile. Deatunci și în acești ani, a pregălit pentru uzul publicului un cazan și 5 vane, prin care apa s'a putut pune folosirii diferitelor persoane și este adevărat, că în acel an vindecați numeroși au părăsit baia, mulțumind binefacerilor ei. În 1827 un medic vrednic a preluat conducerea acestor băi, care cu iubire față de patrie și cu conștiințiozitatea serviciu-

lui a dat-o folosului obștesc. Comunicând ordonanțele proprietarului, acesta în 1827 a clădit 12 camere de baie cu camere de odihnă, cu câte 2—2 vane și deja în acel an cu satisfacție ia luat folos publicul.

Proprietățile acestei băi:

Culoarea amintitei ape minerale e limpede, gustul e dulceag-sulfuros, mirosul e atât de sulfuros încât și la 200—300 pași i-se simte mirosul. Temperatura băii, când aerul are plus 15 R, e de $+ 11\frac{1}{2}^{\circ}$.

În 1827 s'au supus analizei chimice și s'au găsit în 64 unci de apă:

38 grane murias natri
36 grane sulfas natri
6 grane murias calcis
4 grane terra calcarea.

Afară de aceasta gaz abundent de „acidum hydrothio-
uicum“. Din cauza acestei compoziții, apa acestor izvoare este de recomandat din punct de vedere medical: în toate bolile de ficat și constipații, reumatism, sciatică, hypocondrie, slăbire de nervi, afecțiuni ale pielei, etc.

Tot după sfaturile doctorului s'a mai adăugat o vană lungă de 3 stânjani sub acoperiș, în care publicul poate face baie, cei cu mai bună stare pentru 6 creițari, iar contribuabilii săraci, gratis.

Baia de vană în cameră e 12 creițari.

Până în prezent proprietarul nu dispune de hotel, dar celor cari își anunță sosirea, le poate câștiga adăpost liniștit în comunele vecine.

Csako Iosif.

Proprietarul băii din Chirău.

(Hazai Híradó Nr. 52.)

XIII.

9. VII. 1828. *Dela corespondentul nostru particular.* Medicii din Muntenia încă sunt tot în controversă, referitor la natura bolii molipsitoare ce bântuie acolo. Unii afirmă, că e adevărată ciumă, alții din contra spun, că numai căldura,

necurăţenia, posturile cauzează acest flagel, care şi în alte dăţi are obiceiul de a se ivi printre locuitorii de aici. Se zice, că însuşi Ţarul Nicolae are de gând să-şi trimită medicul său pentru a studia, natura acestei boli molipsitoare. În Moldova sănătatea este bună.

(Erdélyi Hiradó Nr. 4.)

XIV.

23. VII. 1828. *Bucureşti 12 Iulie. Corespondenţă.* În acest oraş toate bisericile, prăvăliile, cafenelele şi hotelurile au fost închise. Divanul s'a disolvat, dar nici măcar la case particulare, nu e permis a se aduna mai mulţi oameni. Până acum deja în 18 comunie s'a răspândit ciuma adevărată, adică în: Stănceşti, Movila, Gojeşti, Blăteşti, Cătunul, Iovaneşti, Văcăreşti, Streptini, Fumaţi, etc., şi a invadat în tabăra rusească. În toate comunele sunt trimişi medici ruşi spre cea mai bună pază. În oastea rusă se țin inspecții dese, cu privire la menținerea curăţeniei şi a dietei stricte. Toţi comercianţii se tânguesc de mult, cu privire la averea lor şi abea cred că ar fi în suficientă siguranţă. Toţi au trecut sub protecţia consulului englez.

(Erdélyi Hiradó Nr. 8.)

XV.

26. VII. 1828. *Bucureşti 21 Iunie.* Ciuma începe a slăbi. În 18, 19 Iunie nimeni n'a murit de ciumă. Însă în 20 din nou a murit unul, în apropierea Castelului Brâncoveanu.

(Erdélyi Hiradó Nr. 9.)

XVI.

Regiunea de pe lângă hotarul muntean. Unii boeri călători vorbesc, că ciuma ar fi fost adușă de un spion, îm-

brăcat de cerșetor, care a mărturisit aceasta pe patul de moarte, anume, că însăși valahii l-ar fi constrâns la aceasta, ca să scape de ruși.

(Erdélyi Hiradó Nr. 9.)

XVII.

30. VII. 1828. *Caz extraordinar.* La Deva s'a născut un copil cu două capete, două gâturi, toate celelalte părți sunt una. Sexul nu i-s'a putut stabili. Capul stâng trăia plângea și vedea, celălalt era insensibil și nu dădea semne de viață.

(Erdélyi Hiradó Nr. 10).

XVIII.

20. VIII. 1828. *Știri din Muntenia.* În tabăra muscălească domină vehement dizenteria și numărul morților se ridică la mai multe mii. Dar precum se spune, nici nu e mirare, căci pe lângă căldura foarte mare ce e ziua, noaptea e un frig cu atât mai mare și soldații dorm în câmp pe pământ, se culcă cu corpul cald, noaptea răcesc și sunt nopți că 50—60 se îmbolnăvesc de dizenterie. Se rânduește cea mai strictă dietă, dar nici cu avertismente nu-i pot reținea dela ospățare, deoarece toți mănâncă și beau fără măsură.

(Erdélyi Hiradó Nr. 16).

XIX.

27. VIII. 1828. *Austria.* Din Voevodate ne vin revoltătoare știri despre ciurma bântuitoare, încât și al treilea cordon contra ciumei, trebuie să fie ridicat.

(Erdélyi Hiradó Nr. 18.)

XX.

22. XI. 1828. *Ardeal.* A invadat, în țară cel mai periculos dușman, ciurma. Să dea Dumnezeu să fie desmințită

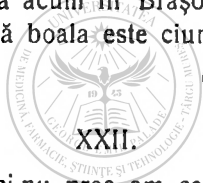
știrea noastră, dar ceea ce e sigur, este că Măria Sa, Primul medicul Regal Dl. Ferenczi, a plecat în 20 ale acestei luni la acel loc (la Târgu-Mureș), unde acel „corpus delicti“ amenințat de pericol, să fie încunjurat cu un gard de spini conform ordinului lui sever, dus de curieri grăbiți către Înaltul Guvernământ Regal înțelept și totdeauna la veghe. Numele acelui om nesocotit (care ar fi adus ciurma) este Geréb, care 12 ani a domiciliat în București, a venit acasă cu niște articole de postav și niște mărunțișuri de vânzare. Este de ajuns, că dintre membrii casei sale, unii au murit imediat și toată atenția se îndreaptă spre el.

(Erdélyi Hiradó Nr. 43.)

XXI.

25. XI. 1828. Vom scrie sigur ceva despre ciurma din Ardeal. Dar deși până acum în Brașov o stradă este închisă, nu e sigur dacă boala este ciurmă sau altceva.

(Erdélyi Hiradó Nr. 44.)

XXII.

2. XII. 1828. Nici nu prea am ce scrie despre ciurma de la noi, nefiind o noutate. Deajuns atât că, comisarul regional este tot la Târgu-Mureș cu Comisia împreună și e foarte posibil, ca tot Brașovul să fie închis. La Târgu-Mureș numai o femeie de 80 de ani a murit, unde s'a adăpostit acel om ciurmat, care încă trăește ceea ce s'ar datorii faptului că are o rană la picior, care supurează continuu și pe unde s'ar elimina otrăvurile. El este închis într'o curte deosebită. Acestea le-am aflat dela un funcționar care a venit tocmai de acolo.

(Erdélyi Hiradó No. 46.)

XXIII.

6. XII. 1828. *Ardeal. Târgu-Mureș 24 Noemvrie.* Din izvoare sigure : Un oarecare Geréb Andrei din Cusuiș, rotar, cu vre-o 12 ani înainte a plecat la București, unde ca ma-

estru roțar s'a căsătorit luând o fată din Brașov. În Septembrie aflând de venirea soției, ia mers în întâmpinare, împreună cu băiatul său nelegitim; toți trei au intrat la mama soției (soacra bărbatului). Aici zăbovind câteva zile, soția a'a îmbolnăvit, apoi a și murit în drum spre Târgu-Mureș, îmbolnăvindu se și băiatul. Bărbatul s'a reîntors la Brașov, dar nu la soacra lui, ci în alt loc să își înmormânteze soția, iar copilul îl lasă la spital, și a venit numai singur la Târgu-Mureș în 30 Octomvrie. În 3 Noemvrie Magistratul din Brașov trimite la reședința Târgu-Mureș: „Quamquam vehicularius Andreas Geréb e Valachia redeundo, paescriptam 10 dierum contumacialem periodum, prout e fide dignu hominis relatione constat, în Pasu jam dicto expleverit tanem, quoniam în suburbio Bolonya (unde se află spitalul și unde a izbucnit ciurma tres vespillonis proles subito“ și însuși vespillo este dolnav, iar funcționarii să-l pună pe acest om sub supraveghere și toate lucrurile să i le confiște. La 9 Noemvrie îl găesc, îl pun sub supraveghere și avizează guvernământul regal de unde venind Domnia Sa Thuri Francisc cu medici, desăvârșește investigațiunile. Toate lucrurile aflătoare asupra lui Geréb la ard, iar casa lui Kerék din Brașov unde a fost găzduit Geréb, o îngrădesc cu spini. La 21 Noemvrie moare soția lui Ioan Kerék pe neașteptate, care încă înainte de masă nu prezenta nici un simptom de boală. La 22 Noemvrie sosind Dl. Protomedic chirurgul Herbert, a examinat moarta negăsind însă nici un proces purulent pe corpul ei, dar având pete negre pe corp, cari de altfel se pot găsi și pe alte cadavre în urma unor boli diferite, cari deci nu dovedesc cu siguranță existența ciumei. Apoi moarta a fost transportată într'un coșciug cu carul, într'un colț separat al cimitirului romano-catolic, au pus var în mormânt, au așezat coșciugul, iar hainele ei de pat le-au ars acolo. Femeia era bețivă și mai ales acuma în timpul din urmă a băut mai mult și e probabil că a murit de apoplexie cerebrală, fiindcă gura îi era trasă într'o parte. În 22 s'a închis colegiul, deasemenea și seminarul a suspendat cursurile până Vinearea viitoare. Noi purtăm mosc amestecat cu camfor și ne spălăm cu oțet aromatic (Räuberessig). De Geréb așa se

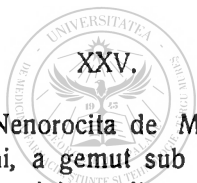
spune că nu va muri de ciumă, deoarece are o rană care supurează și prin care s'ar elimina otrăvurile din corp.

(Erdélyi Hiradó 46.)

XXIV.

13. XII. 1828. Dela 1 Decemvrie întreg Brașovul este închis (sub carantină) și la Sibiu în cartierul țigănesc au fost închise 4 case unde au fost adăpostiți niște brașoveni. Dar slavă Domnului încă nu este ciumă. La Brașov au trecut 10 zile, de când în casele bănuite n'a murit nimeni, iar în cele închise sunt numai 7 bolnavi, dar și aceștia, după cum reiese din darea de seamă a medicului „Ștab“-ului ar suferi de alte boli, nu de ciumă.

(Erdélyi Hiradó Nr. 49.)

20. XII. 1828. Nenorocita de Muntenie care din timpuri aproape străvechi, a gemut sub teroare asupritorilor, a devenit terenul celor mai îngrozitoare boli. Ciuma, orientală și frigurile nimicioare se întind tot mai mult.

Sursa principală a ciumei se zice că e în Giurgiu.

(Erdélyi Hiradó Nr. 51.)

XXVI.

21. I. 1829. *București*. Se anunță de un martor ocular că bolile molipsitoare în spitale fac ravagii grozave. Mai ales în cele două regimente de Uhlandi din apropierea orașului sunt mulți bolnavi, (știrea e venită înainte de jumătatea lui Decemvrie) aproape 20 de comune — Heroicum Recipe — cari sunt cuprinse de ciumă, vor fi arse din ordinul Divanului Muntean.

(Erdélyi Hiradó Nr. 7.)

XXVII.

9. VI. 1829. *Știri din Constantinopol.* După cum se svonește, ar fi apărut ciuma în taberele turcești la Silistra și printre soldații muscali din Bulgaria. Pe noi din Ardeal nu ne interesează așa mult, ca faptul că mai aproape de noi în Muntenia, a apărut aceea groaznică plagă ciuma, dar despre care fără comunicări oficiale nu putem scrie nimic sigur. În Muntenia pe lângă ciumă, ar mai bântui și epizootii după cum ni-se scrie din Iași la 7 Maiu.

(Erdélyi Híradó Nr. 49.)

XXVIII.

27. VI. 1829. *Muntenia 30 Maiu.* În București se înmulțește numărul morților și nu stă nimeni la îndoială că epidemia n'ar fi ciuma orientală.

(Erdélyi Híradó Nr. 52.)

XXIX.

7. VII. 1829. După descrierea unor măsuri de ordin administrativ prin care Ex. Sa Gen. Seltuchiu asigură liniștea agricultorilor din Moldova și Muntenia superioară pentru a-și semăna și secera cerealele urmează: „cu ciuma însă avem de lucru,” dar de aceea tot așa se continuă serviciul tribunalelor după ordinele presidentului.

(Erdélyi Híradó Nr. 35.)

XXX.

4. VIII. 1829. *Ardeal.* Cel puțin faptul, că la noi, afară de epizootii care în unele locuri bântuie puternic printre animale, nici un altfel de pericol nu amenință ca pe la nenorociții noștri vecini din Moldova și Muntenia. Recolta e

foarte bună, iar măsurile profilactice luate din ordinul guvernământului regal au preîntâmpinat invadarea și propagarea ciumei, care la vecinii noștrii bântuie fără cruțare.

(Erdélyi Hiradó Nr. 11.)

XXXI.

18. VIII. 1829. *Starea ciumei din Muntenia.*

În București dela 13 Iunie—la 8 Iulie, case cu ciumă sunt : — — — — — — — — — —	441
Dela 8 Iulie—la 13 Iulie, case cu ciumă sunt :	80
Dela 20 Iunie—la 5 Iulie au murit : — — —	172
Dela 20 Iunie—la 5 Iulie bolnavi sunt : — —	340.

În spitalul din Dudești dela 1 Iunie—la 5 Iulie	
morți — — — — — — — — — —	506
bolnavi — — — — — — — — — —	386
bolnavi suspecti — — — — — — — — — —	1574
Dela 13 Iunie — la 5 Iulie vindecați — —	21
medici morți — — — — — — — — — —	7
servitori ai lazaretului — — — — — — — — — —	7.

Ploești dela 7 Iunie — la 5 Iulie	
morți — — — — — — — — — —	119
bolnavi — — — — — — — — — —	77
suspecți — — — — — — — — — —	233
case contaminate — — — — — — — — — —	78.

Buzău numărul total al locuitorilor — — — —	2912
Dela 2 Iunie—la 1 Iulie	
morți — — — — — — — — — —	224
bolnavi — — — — — — — — — —	247
suspecții — — — — — — — — — —	256
vindecați — — — — — — — — — —	3

Focșani — — — — — — — — — — morți în total : 2300.

Brăila din 250 de case numai 7 n'au avut morți de ciumă într'o lună.

Slobozia. În două spitale bolnavi	— — — —	345
Dela 19 Maiu—la 3 Iulie	— — — — morți	291
doctori	— — — — — — — —	12
servitori	— — — — — — — —	24.
Urziceni	— — — — — — — — morți	61
bolnavi	— — — — — — — —	43.

Locuitorii au părăsit orașul și au rămas numai comandantului și ispravnicul orașului.

Galați dela 29 Malu—la 26 Iunie	— — morți	58
bolnavi	— — — — — — — —	23.

Pitești. Boala a început la 2 Iulie.

În circumscripția Ilfovului în 67 comune este ciumă, în Moldova în 83 comune.

(Erdélyi Hiradó Nr. 15.)

2. IX. 1829. *Ardeal*. Luând în considerare că ciuma din nou a luat putere în Moldova și Muntenia chiar și în Oltenia (Valachia mică), Înalțul guvernământ regal precum și comandamentul suprem a întărit cordonul contra ciumei și se aplică pedeapsa statariu acelorora cari ar strica cordonul. Aceste dispozițiuni se vor aplica și de acele scaune cari până în prezent n'au avut dispozițiuni cu privire la aceasta, ca: Orăștie, Sebeșul-Săsesc (Mühlenbach), etc. Aceleași dispozițiuni se aplică și în contra încălcărilor ordinelor sanitare.

(Erdélyi Hiradó Nr. 42.)

XXXIII.

26. XII. 1829. *Turcia*. Cordonul sanitar din spre Voevodate s'a dublat, întrucât în acelea și în unele districte

muscălești, în zilele din urmă ale lui Octomvrie ciurma s'a întins mai mult. Călătorii 40 de zile, iar mărfurile 3 săptămâni trebuie să zăbovească în carantină. În urma acestor măsuri suferă comerțul, dar până în prezent nici un alt mijloc nu se cunoaște spre a fi în ajutorul sănătății publice.

(Erdélyi Hiradó Nr. 52.)

XXXIV.

9. I. 1830. *Circulară din Odesa.* Cursul ultimelor 22 zile, ne confirmă că precauțiunile luate de noi în contra ciumei au fost eficace, dar în multe cazuri s'a întâmplat întoarcerea ei prin cele mai mici obiecte de cari se lipește. Spre a preveni aceasta tristă urmare, autoritățile atrag atențiunea preoților și funcționarilor, să-i avizeze pe locuitori de a-și supune cât mai grabnic avutul și mai ales banii, fie de metal, fie de hârtie, măsurilor de dezinfectare. Acelora cari singuri vreau să facă acest lucru, li-se trimite de autoritate câte o „cutie afumătoare“ după sistemul „Guyton-Morvaux“ cu toate accesoriile necesare și oțet sau clor lichid, pentru spălătul monedelor metalice. Această desinfectare cu atât este mai necesară cu cât în anul trecut și chiar în primăvara recentă nu s'au urmat cu strictețe aceste de către carantinele de pe lângă Nistru și Prut și au fost aduse din Moldova, Basarabia și Muntenia obiecte nedesinfectate mai ales monede sau hârti bancnote. Aceia cari nu se vor conforma acestor măsuri și prin aceasta ar expune atât persoana lor cât și Imperiul la pericolul ciumei, vor fi supuși pedepsei cu moartea.

(Erdélyi Hiradó Nr. 3.)

XXXV.

23. I. 1830. *Cluj.* Cu bucurie anunțăm sosirea din Viena la Cluj, a compatriotului nostru Dl. Daniel Leszai din Făgăraș, Dr. în medicină și chirurgie, dentist Physical

Orăștiei, despre a cărui lucrare referitoare la dinți, ziarele nemțești și maghiare își amintesc elogios. La Cluj va sta câteva zile, locuște în Strada Király (actuala I. C. Brăteanu, în casele Sarvadi), apoi va pleca la Târgu-Mureș.

(Erdélyi Híradó Nr. 7.)

XXXVI.

9. III. 1830. *Cluj*. La 4 Martie 1830 a decedat doctorul Gyarmati Samuil, în al 82-lea an al vieții. Moartea lui se datorește unei apoplexii cerebrale, după o boală de 4 zile. A fost Physicul județului Hunedoara, apoi rector-profesor al gimnaziului reformat din Zalău. Ultimii 22 ani ai vieții, ia petrecut pe lângă contele Grigorie Bethlen de unde l-a și răpit moartea.

(Erdélyi Híradó Nr. 20.)

XXXVII.

15. Maiu 1830. *Muntenia*. După un ordin din 17 Martie al Divanului acestui principat, prezidat de marele Logofăt Alexandru Filipescu s'a constituit o comisie care avea să supravegheze următoarele lucruri :

1. Curățenia orașului și menținerea ei strictă.
2. Zidirea corectă a caselor și înfrumusețarea orașului.
3. Pavarea străzilor.
4. Luminatul lor.
5. Serviciul de pompieri.
6. Ameliorarea stării închisorilor și a celor închiși în ele.

(Erdélyi Híradó Nr. 39.)

XXXVIII.

10. Iulie 1830. *Știre*. În cele 2 țări Românești vecine ciuma a încetat și starea sanitară s'a ameliorat. În consecință, comandamentul militar al Patriei noastre a redus contumacia

pentru proprietarii de vite la 10 zile. Viféle aduse din Muntenia, după ce vor fi vizitate și spălate, vor putea fi introduse imediat în țară. Cele din Moldova însă, deoarece acolo încă nu a încetat epizootia, vor fi supuse unei contumacii de 10 zile și unei vizite medicale amănunțite. Pieile și opincile aduse de acolo rămân mai departe sub regimul de până acuma. Este de notat că aceste facilitări se referă numai la proprietarii de vite din Ardeal, la ciobanii lor și la produsele din vitele lor, precum și numai la contumacia sub cerul liber; nu însă la celalalte efecte ale lor cu cari sub nici un motiv nu se va face vre-o excepție. Persoanele dela contumaciile în aer liber, au îndatorirea de a îndeplini toate prescripțiile cu cea mai mare stricteță.

(Erdélyi Hiradó Nr. 3.)

XXXIX.

13. VII. 1830. *Muntenia*. În aceasta țară după ultimele știri de loc nu se mai observă ciuma. În nici o parte nu i-se poate da de urmă. Deasemenea epizootia a trecut cu totul.

(Erdélyi Hiradó Nr. 4.)

XL.

31. VII. 1830. *Anunț*. La oficiul cameral Montan fostul chirurg Ioan Pipan a fost pus în pensie.

(Erdélyi Hiradó Nr. 19.)

CONCLUZII.

1. S'au extras din periodicele clujene „Hazai Hiradó” și „Erdélyi Hiradó” anii 1828—1830, știrile și articolele de interes medico-istoric, 40 la număr

2. Informațiile mai importante se referă la :

a) Serviciile spitalicești în Ardeal.

b) Mersul epidemiilor și serviciile de carantină.

c) Știri personale despre medicii ardeleni, adesea foarte utile pentru reconstituirea biografiilor lor.

Celelalte știri și articole prezintă numai interes de curiozitate.

3. Mai importante sunt informațiile destul de detaliate asupra mersului cumei în Principatele Dunărene și în Ardeal, fiind vorba de ultima invazie a acestei epidemii în regiunea noastră.

Văzută și bună de imprimat.

Președintele tezei :

(ss.) *Prof. Dr. Valeriu Bologa*

Decan :

(ss.) *Prof. Dr. Michail D.*
